

УДК: 339:338.1: 32. 341+327.8.

Науменко Наталія,

к.е.н., доцент

доцент кафедри міжнародних економічних відносин

та управління проектами,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

naumenko.ns@gmail.com

ЕФЕКТИВНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ НА ТЛІ ЗАХІДНИХ САНКЦІЙ

2022 рік, можливо в перше з часів незалежної Російської Федерації, заставив Уряд країни-агресорки реалізовувати на практиці політику імпортозаміщення. Тобто робити те, до чого не вдавалися понад тридцять років.

Проте, замінити виробництво абсолютно всього не можливо, адже Росія не Китай, який саме за тридцять років перетворився у другу економіку світу і нині переключає одно полярний світ за своїм економічним лекалом.

Політику імпортозаміщення свого часу розробив економіст Рауль Пребіш, як спосіб прискореної індустріалізації своєї рідної Аргентини та інших країн Латинської Америки. У Росії імпортозаміщення стало відповіддю на санкції, введені проти країни після анексії Криму [1].

Головне політичне гасло Кремля полягає у тому, що самодостатність економіки необхідна для справжнього суверенітету, тобто здатність не озиратися на «світову спільноту» і не боятися її санкцій.

Словосполучення «паралельний імпорт» Росії постійно зустрічаєте в новинах країни-агресорки, вже кілька місяців. Про нього говорять як про непоганий спосіб впоратися із західними санкціями.

Адже більшість іноземних компаній пішли з Росії [2], а ті що не встигли – отримали такі ультиматуми, що нині не знають як «відкупитися» від російського Уряду і просто піти, чи «дарувати» всі набуті активи країні-агресорці, покинувши придбане майно похапцем перебазовуючись у власне резиденство.

Отже, завдяки паралельному імпорту споживач не надто постраждає від нестачі тих чи інших продуктів (саме цю ідею пропагують російські можновладці), хіба що ціни трохи зростуть.

Наслідки того, що нині відбувається, росіяни тільки мають випробувати на собі, при цьому по-справжньому вирішити проблему дефіциту паралельний імпорт здатний навряд чи.

Російський уряд розпочав паралельний імпорт ще в березні 2022 року на тлі першого пакету західних санкцій та масового відходу з країни іноземних компаній. До санкцій включили вкрай небезпечне для економіки технологічне ембарго, яке позбавило Росію поставок важливих комплектуючих та матеріалів з-за кордону. Пом'якшити дію санкцій та продовжувати імпортувати товари повинен був паралельний імпорт.

До початку активної фази російсько-української війни на кордоні митники вимагали від імпортерів цілий пакет документів: ліцензію, сертифікат якості (його копію чи номер) та згоду на ввезення товару від правовласника, нині імпортерам достатньо показати лише номери сертифікатів.

Так товари Apple, Nike чи ІКЕА з російського ринку пішли, (як зазначає керівництво компаній - на завжди, в реальності до скасування санкцій). З російського ринку виробники і продавці пішли, але це не стало перешкодою для економіки країни-агресорки. Російські баєри закупають, як приватні особи кількох закордонних магазинів мережі, стільки пар кросівок, скільки зможуть забрати із собою. Також дізнаються у продавців номери сертифікатів якості (на запит їх мають повідомляти кожному). Потім товар ввозиться до Росії однією партією, просто повідомляючи номери сертифікатів на митниці, про що

правовласник навіть не дізнається. Це і є паралельний імпорт що крокує «паралельно» офіційному. Ще такий імпорт називають сірим.

І це абсолютно законно, адже за міжнародним принципом вичерпання прав, покупець може робити з будь-що товарами, які він придбав.

Принцип вичерпання права на товарний знак дозволяє, правовласнику контролювати продукцію, на яку нанесений його товарний знак (є правом інтелектуальної власності, що охороняється; це позначення, мета якого — забезпечити різницю між товарами або послугами різних підприємств), до моменту, коли контроль над декларацією втрачено. А саме, «виключення прав» може відбуватися на трьох рівнях:

- на міжнародному (товар поширюється у всьому світі без обмежень);

- на регіональному (товар потрапляє в обіг в одній із країн союзу держав і може необмежено поширюватися в інших країнах союзу);

- на національному (товар вільно поширюється лише на території країни, в якій він введений в обіг правовласником) [3].

Рівень виключних прав кожна країна (чи союз держав) визначає самостійно. Раніше в Росії та країнах ЄАЕС застосовували регіональний принцип виключення прав власності. Нині в Росії де-факто діє міжнародний принцип виключення прав власності, тому що російська влада в односторонньому порядку частково скасувала правила, закріплені в рамках ЄАЕС.

Тобто такі товари було не можливо не лише використовувати, подарувати або викинути, але також продати на території іншої країни. У Росії паралельний раніше імпорт був поза законом відповідно норм російського Цивільного кодексу та Договору про Євразійський економічний союз (ЄАЕС). Але вже з березня 2022 року російська влада ввела до цих норм винятки у вигляді звільнення підприємців від відповідальності за сірий імпорт і це відбулося по 92 товарними групами.

Товари з цих груп становлять від 36% до 50% всього обсягу російського імпорту в грошовому еквіваленті.

Рішення російського уряду змінило структуру товарного імпорту до країни. Країнами-прокладками через який прямує сирій імпорт стали країни Білорусь, Вірменія, країни Центральної Азії («брати та сестри» по ЄАЕС) а також Китай (зокрема Гонконг). Перспективними партнерами Росії із сірого імпорту також називають Іран, Туреччину та ОАЕ.

Тобто це ніщо інше, як звичайнісінька контрабанда, ризики по доставці одномоментно лягають у рівній частці на всіх: і на постачальників, і на ретейлерів, і на покупців.

Історично до паралельного імпорту вдаються країни, що розвиваються (Китай, Індія, Мексика), а також ізольовані через санкції (Іран, КНДР) або через географічне положення (Японія, Нова Зеландія, Австралія).

Сирій імпорт дозволяє економити на закупівлі товарів, адже ціни між різними ринками можуть суттєво різнитися. З такими країнами, як Іран та Північна Корея закордонні виробники відмовляються безпосередньо торгувати, тобто приходиться шукати обхідні шляхи. Ця практика не нова, цим шляхом в свій час йшли СРСР, Куба, Чилі, Югославія, Ірак та Венесуела.

Саме завдяки сірому імпорту в магазинах Північної Кореї та Ірану можна, легко купити імпортну Coca-Cola чи Baunty, Для цього лише потрібно в країнах-симпатиках тоталітарних режимів відкрити торговельні представництва у Китаї чи залучити відділення російської торгово-промислової палати. Такі представництва закупають іноземні продукти, а потім переправляють їх до підсанкційної країни, як це відбувається і Північній Кореї чи Ірані, полиці магазинів яких заповнені іноземною продукцією. Тобто проблема, як така відсутня, просто питання ціни, адже не всі покупці мають змогу викласти необхідні кошти за ввезений оригінал, а ті хто мають просто платять у двічі, а то і утричі більше. Хоча на значну лінійку товарів ціни не надто різняться від цін країн-виробників

Найскладніша ситуація з продуктами фармації і високотехнологічною електронікою.

За даними аналітичної компанії RNC Pharma, в 2022 році в Росію перестали імпортувати препарати з 99 діючими речовинами (8 % від усіх найменувань, що ввозяться), частина з них завозилася як сировина.

Багато фармацевтичних компаній, хоч і не перестали постачати до Росії свої препарати, призупинили в країні клінічні дослідження. Частка дозволів, виданих на дослідження нових зарубіжних препаратів, впала з 40 до 16%, і навіть у тих випадках, коли дозвіл отримано, дослідження не розпочато або призупинено. Клінічні дослідження часто потрібні саме для реєстрації нових препаратів у Росії (виключенням будуть препарати для лікування рідкісних захворювань – у разі їх можна обмежитися зарубіжними дослідженнями). Відповідно, якщо немає досліджень, не буде в широкому доступі нових препаратів (їх можна ввозити для окремих пацієнтів, але це не проста процедура).

Ціни на ліки протягом минулого року, за даними Росстату, що не контролюються державою, зросли в середньому майже на 18 %. Проте, російську агресивну владу це обходить [4].

Перебудувати логістичні та виробничі ланцюжки російські компанії почали ще пандемію, коли заводи відправили на карантин, а звичні маршрути поставок стали недоступні з санітарних причин. Це був дієвий крок, але навіть він не зміг повною мірою підготувати учасників російського ринку до того, з чим довелося зіткнутися після початку війни.

Працювати з Росією у перші місяці війни відмовилися великі закордонні перевізники (TNT, FedEx, UPS) і судноплавні компанії (ONE, Harag-Lloyd, HMM, MSC, Maersk, CMA CGM). В результаті перевезення стали і довгими, і максимально непередбачуваними.

Більшість товарів сірі імпортери ввозять через треті країни, на зразок Казахстану чи Киргизстану, ретельно конспіруючись, не

розкриваючи кінцевого пункту призначення ні виробнику, ні продавцям.

Маршрути поставок вибираються не за швидкістю та вартістю перевезення, а виходячи з шансів на успіх. Терміни варіюються залежно від типу та способу доставки товарів від 10 до 60 тижнів. Найдовше везуть запчастини для автомобілів – близько двох місяців.

Неохоче у паралельний імпорт вв'язуються великі торговельні сітки, значно швидше на цей крок йде малий бізнес.

Разом із тим є низка бізнесі, які не можуть, а іноді не бажають переорієнтовуватись на товари аналоги, які часто гірші за якістю та не мають сервісного обслуговування, яке може запропонувати оригінальна фірма. В першу чергу це стосується великого промислового обладнання.

Отже середньостатистичний споживач через деякий час відчує відсутність якісних комплектуючих не лише до власних авто, але і до ноутбуків і смартфонів (нові будуть ввозитися у недостатній кількості та за завищеними цінами, а комплектуючі до старих просто перестануть випускати чи обновляти програмне забезпечення). Скоротяться поставки сировини для жіночих прокладок та підгузників, перестануть масово завозити якісний алкоголь, а на той що залишиться на полицях магазинів ціни зростатимуть. Російський Уряд покладається на китайських постачальників, китайський бізнес не бажає втрачати таку споживчу ділянку, як Росія, хоч і має мізерний товарооборот з цією країною у порівнянні із Європою та США.

На фоні загального подорожчання зростатиме обсяг ввезених підрбок, гарантій стане менше, товари стануть більш небезпечними у використанні та вживанні, а дефіцит так само зростатиме. Адже поки Росія б'ється за Новоросію та Крим, технічний прогрес не стоїть на місці, а відповідно з'являтимуться високотехнологічні товари, заборона на ввезення яких буде абсолютною або суворо обмеженою.

Список використаних джерел:

1. Россия свое импортозамещение провалила. А есть хоть кто-то, кто не провалил? *Медуза*. 2.05.2023. URL: <https://meduza.io/episodes/2023/05/02/rossiya-svoe-importozameschenie-provalila-a-est-hot-kto-to-kto-ne-provalil>.

2. Науменко Н. С. Безальтернативний» вихід міжнародного бізнесу з російського ринку в наслідок військової агресії РФ проти України на прикладі американської корпорації «McDonald's». Збірка тез за матеріалами круглого столу «Економіка в умовах війни: витрати, адаптація, відновлення...» 20 травня 2022 р. Луцьк. ЛНТУ. 2022. С. 24-27.

3. Антонова Л. Параллельный импорт работает в России уже полгода. Это то же самое, что контрабанда? Он спас страну от дефицита? А лекарства и айфоны сильно подорожали? *Медуза*. 13.09.2022. URL: <https://meduza.io/feature/2022/09/13/parallelnyy-import-rabotaet-v-rossii-uzhe-polgoda-eto-to-zhe-samoe-chno-kontrabanda-on-spas-stranu-ot-defitsita-a-lekarstva-i-ayfony-silno-podorozhali>.

4. Подводим итоги первого года санкций для российского рынка лекарств. Понятное дело, что печальнее — но не катастрофически. Старые препараты в основном остались. А вот с новыми будут проблемы. *Медуза*. 27.02.2023. URL: <https://meduza.io/feature/2023/02/27/podvodim-itogi-pervogo-goda-sanktsiy-dlya-rossiyskogo-rynka-lekarstv-ponyatnoe-delo-chno-pechalnye-no-ne-katastroficheskie>.